

Josep M. BENAUL BERENGUER, Antoni GARRIDO TORRES i Carles SUDRIÀ TRIAY: *Caixa Sabadell: finances i acció social, 1859-2009*, Sabadell, Fundació Caixa Sabadell, 2009, 558 pàgines.

En el moment de redactar aquestes línies (juliol de 2009), es pot llegir a la premsa que Caixa Sabadell està encapçalant una fusió amb les caixes de Terrassa i Manlleu, a la qual s'hi podrien adherir altres entitats catalanes. Això passa enmig de la primera gran crisi de les caixes d'estalvis espanyoles en la història, que les obliga a buscar desesperadament sinergies que estalviïn costos i diluïsquen l'elevada morositat. El que escriu Emilio Ontiveros en el pròleg de l'obra que ressenyem potser estiga deixant de ser veritat: «No és exagerat afirmar, per tant, que les caixes representen una història d'èxit, i Caixa Sabadell torna a ser representativa del conjunt».

En qualsevol cas, una entitat financera que en 150 anys no ha tingut grans ensurts, com Caixa Sabadell, pot sentir-se legitimament orgullosa de la seva història, opinió que semblen compartir els autors del llibre. Els historiadors econòmics Josep M. Benaül i Carles Sudrià, de la Universitat de Barcelona, han escrit la història de Caixa Sabadell entre 1859 i 1985, mentre que un professor d'Economia Aplicada de la citada universitat, Antoni Garrido, s'ha ocupat de l'etapa més recent. El professor Benaül, la màxima autoritat en la història de la indústria llanera catalana (la indústria que ha posat Sabadell al mapa), s'ha encarregat també de l'edició de llibre, que és magnífica.

Poc abans de la Guerra Civil (1936), Sabadell era una ciutat que s'encaminava cap als 50.000 habitants, és a dir, entre tres i quatre vegades els que tenia a mitjan segle XIX. La indústria llanera havia estat el motor del seu creixement en tots els ordres (el 1934, gairebé 11.000 treballadors estaven ocupats en la indústria llanera local). La relació entre Sabadell i la seva caixa d'estalvis, Caixa Sabadell, era tan estreta que, segons Benaül i Sudrià, «l'evolució del nombre d'impositors pot considerar-se un reflex força fidel de l'evolució econòmica de la ciutat» (pàgina 161). El 1922, la Caixa de Pensions havia obert sucursal a la ciutat i, a més, hi havia tres entitats bancàries (Banc de Sabadell, Banc Hispano Americano i Banco de Bilbao), però en el mercat de l'estalvi Caixa Sabadell es trobava en cotes insuperables: el 1934, els seus impositors representaven el 50% de la població total.

Un gran comerciant de llanes, Pere Turull Sallent (1796-1869), fou el fundador de Caixa Sabadell i, com ens diuen Benaül i Sudrià, la primera junta de govern de l'entitat quedà dominada per «un nucli pròxim a Turull, fonamentat en vincles personals, ideològics o econòmics» (pàgines 41-42). D'ençà fins la Guerra Civil, Caixa Sabadell seguí dominada per un xicotet cercle d'empresaris sabadellencs, fins al punt que els autors es pregunten: hi hagué *insider lending* a la Caixa, és a dir, s'afavorí l'accés al crèdit dels consellers, els seus parents o les seues empreses? Per a Benaül i Sudrià, la resposta és que se n'hi va donar, però de forma moderada i amb tendència a disminuir; a més a més, Sabadell era «prou petita per fer inevitables les connexions familiars entre prestataris i consellers o exconsellers» (pàgina 168).

La situació va canviar després de la Guerra Civil, quan Sabadell superà els 100.000 habitants cap a l'any 1960 i s'encaminà als 200.000 cap al 1985. Caixa Sabadell reflectí aquest creixement, per exemple, en l'evolució de la seva plantilla: 16 treballadors d'oficines el 1940, 37 el 1960, 209 el 1970 i 741 el 1985. Aquest extraordinari creixement es donà en un marc de fort intervencionisme, característic del franquisme. Un decret del 9 març 1951 imposà a les caixes d'estalvis l'obligació d'invertir un mínim del 60% dels seus dipòsits en valors públics, és a dir, el doble del que estipula l'Estatut de les Caixes d'Estalvi Popular de 1933. El decret franquista anava en el seu intervencionisme més enllà de les disposicions de la Dictadura de Primo de Rivera, que el 1926 havien fixat un primer coeficient del 50% (rebaixat al 40% en l'Estatut General de l'Estalvi Popular del 1929 per les protestes que generà). Benaül i Sudrià afirmen que «per a Caixa Sabadell, el Decret de 1951 va significar

un punt d'inflexió radical en la política inversora» (pàgina 264), on sempre s'havia manifestat interès pel sector immobiliari. Com a resum, els autors indiquen que «a partir de 1960 [...] la promoció directa d'habitatge obrer va anar disminuint fins a desaparèixer, compensada en bona part per l'increment del crèdit hipotecari i del concedit a promotors privats d'habitatge social» (pàgina 405).

El període de màxima expansió de Caixa Sabadell s'esdevingué entre 1964 i 1973, sent esperonada per una normativa de 1964 que afavorí la creació de sucursals de les caixes locals. No obstant això, aquesta expansió no preparà Caixa Sabadell per afrontar el repte de la liberalització financera que impulsà Enrique Fuentes Quintana com a vicepresident per a Assumptes Econòmics del govern democràtic que es va formar després de les eleccions de 1977. El coeficient de solvència de l'entitat se situà en 1984 al 4,89%, quan era el 6,96% per al conjunt de les caixes d'estalvis. Benaul i Sudrià pensen que «el cas Buxeres, amb el qual es tanca aquest període, va ser més una conseqüència que no pas la causa de les dificultats de la institució» (pàgina 328). Alejo Buxeres fou un agent de Canvi i Borsa de Barcelona a qui, al principi de 1985, s'intervingué el despatx per haver comès greus irregularitats. Caixa Sabadell i Caixa Laietana resultaren ser les entitats financeres més afectades pel «cas Buxeres» (la Confederació Espanyola de Caixes d'Estalvis hagué de concedir a Caixa Sabadell un préstec de 14,7 milions d'euros, al 8%, per 10 anys i pagador d'una sola vegada al final del termini), però, a la vista de l'evidència empírica que ofereixen Benaul i Sudrià, sembla clar que Caixa Sabadell arrossegava seriosos problemes amb anterioritat. Sens dubte, la principal causa d'aquests problemes era la crisi industrial del Vallès, però Benaul i Sudrià troben a faltar una mica més de pensament estratègic en els directius de Caixa Sabadell.

Un apartat de molt interès en l'obra, malgrat la seva brevetat, es titula «Caixa Sabadell i les fusions» (pàgines 480-483). En aquest apartat s'assenyala que les caixes catalanes han participat poc dels processos de fusions que s'han donat en el sector en les últimes dècades. De fet, només s'han concretat dues operacions: el 1978, l'absorció per Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona de la Caixa d'Estalvis de la Sagrada Família i, el 1990, la fusió de l'entitat resultant amb la Caixa de Pensions (La Caixa). Per als autors de l'obra, la manca de pensament estratègic explica que l'1 de març de 1982 el Consell d'Administració de Caixa Sabadell donara per tancat formalment el procés d'acostament posat en marxa al setembre de 1978 per unir l'entitat amb la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona i Caixa Terrassa en una mena de federació. La pretensió de la caixa barcelonina d'absorbir les altres dues per guanyar en eficiència donà el cop de gràcia a un procés que, segons els autors, hauria permès a l'entitat resultant ser més competitiva en un mercat financer creixentment liberalitzat i suportar millor les pressions dels poders locals (començaren a deixar-se notar amb la Llei sobre Òrgans Rectors de 1977).

En la tercera i última part de l'obra, Antoni Garrido comença dient que, entre 1985 i 2005, la població del Vallès Occidental (on es troba Sabadell) es tornà més nombrosa, més vella, més qualificada i amb major presència d'estrangers. A més, es veié confirmada la tendència a la terciarització de l'economia, que ja s'apuntava en l'etapa anterior. Al Sabadell de 2005, només el 17,5% dels assalariats treballaven en la indústria, enfront del 71,7% que ho feien en els serveis. Aquests canvis també s'han donat a tot Catalunya, de manera que la conversió de Caixa Sabadell en una veritable «caixa catalana» (actuant més enllà de la comarca on té els orígens) no ha impedit haver d'afrontar-los. Els resultats semblen favorables; segons Garrido, en el període analitzat, «l'entitat vallesana va obtenir un nivell de beneficis clarament superior a l'obtingut pel conjunt de les caixes catalanes» (pàgina 496). El mateix optimisme es recull en l'epíleg de Jordi Mestre González, director general de l'entitat: «Caixa Sabadell té una gran raó de ser: créixer conjuntament amb la societat i perdurar en el temps» (pàgina 527).

És impossible resumir i comentar en aquesta ressenya tota la riquesa que tanca *Caixa Sabadell: finances i acció social, 1859-2009*, però a la vista del que s'ha exposat crec que resulta manifest que els autors han escrit una obra documentada i crítica, on el patrocinador ha deixat que la història de l'entitat aflori amb totes les seves arestes perquè compleixi la seva funció ciceroniana de *magistra vitae*. Hem insistit en els aspectes econòmics i empresarials, però cal advertir que en el llibre es dediquen moltes pàgines a l'obra social, de la qual tan orgullós es mostra el president de Caixa Sabadell, Salvador Soley Junoy, en les paraules de presentació. Les caixes d'estalvis ja superen els bancs privats en la captació de dipòsits en el mercat espanyol, i se senten veus que critiquen insistentment la seva singularitat jurídica i estructura de govern (com la del prologuista, Emilio Ontiveros, sense anar més lluny). Seria desitjable que si hi ha canvis en la situació de les caixes d'estalvis s'aborden en el marc d'una profunda reforma del sistema financer, ja que no sembla que, en les condicions actuals, convertir aquestes entitats en mers bancs privats garantisca que contribuïsquen més i millor al creixement i l'estabilitat del sistema econòmic.

JOSÉ LUIS GARCÍA RUIZ